

18. YÜZYIL MACAR EDEBİYATININ BÜYÜK TEMSİLCİSİ MİHÁLY FAZEKAS VE LÚDAS MATYI (KAZ ÇOBANI MATYI) ADLI ESERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Gökhan DİLBAŞ

Ankara Üniversitesi DTCF Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü

Öz

Bu çalışmada, Avrupa’da yaşanan Aydınlanma Çağının etkisiyle değişen değerleri ve fikirleri, bunların Macar toplumu ve düşünce sistemi üzerindeki etkilerini verdiği eserlerde gerçekçi ve etkili bir şekilde yansıtan Macar edebiyatçısı Mihály Fazekas’ın (1766-1828) Macar edebiyat tarihi içindeki yeri, onun en büyük ve en önemli eseri olarak kabul edilen *Lúdas Matyi* (Kaz Çobanı Matyi) adlı eseri, eserin yazıldığı zaman dilimi içerisinde Macaristan’da gerçekleşen toplumsal ve fikrîsel değişim süreciyle bağlantılı olarak ele alınıp incelenecektir. Macar edebiyatının bu dönemi gerek Avrupa’da yaşanan toplumsal ve fikrîsel oluşumlar, gerek bu oluşumların etkilerinin ve sonuçlarının Macaristan’a yansması ve gerekse de Macar ulusunun yeni bir uyanış ve kendi değerlerini fark etme sürecinin içine girmesi bakımından ayrı bir önem ve değer taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mihály Fazekas • Lúdas Matyi (Kaz Çobanı Matyi) • Macar edebiyat tarihi • Aydınlanma Çağı

A TREATISE ON MIHÁLY FAZEKAS, A GREAT WRITER FROM THE 18th CENTURY HUNGARIAN LITERATURE, AND ON HIS MASTERPIECE, LÚDAS MATYI (MATTIE THE GOOSE-BOY)

Abstract

In this study, we aim to have a discussion on the place of Mihály Fazekas (1766-1828), a Hungarian writer author who wrote stories which reflected the values and ideas changing under effects of the Age of Enlightenment in Europe, as well as the resultant impact on the Hungarian society and intellectual system, in a realistic and influential way, in the Hungarian literary history, and on his story titled *Lúdas Matyi* (Mattie the Goose-boy), considered to be his masterpiece and most influential work, within the framework of the social and intellectual change process which took place in Hungary at the time when said story was written. Such era of the Hungarian literature is especially important and noteworthy on the score of social and intellectual initiatives which took place in Europe at the time and of reflection of the influences and consequences of such initiatives on Hungary, as well as of the fact that the Hungarian nation has entered into a process of reawakening and self-discovery.

Keywords: Mihály Fazekas • Lúdas Matyi (Mattie the Goose-boy) • history of Hungarian literature • the Age of Enlightenment

Giriş

Macar edebiyatındaki aydınlanmacı fikirlerin Mihály Vitéz Csokonai’nin (1773-1805) yanı sıra en büyük temsilcisi olan Mihály Fazekas hem Macar okuyucusunun, hem Avrupa edebiyatını inceleyen edebiyat tarihçilerinin ve hem de Aydınlanma Çağının değerlerinin edebiyata ne şekilde yansıdığı ile ilgilenen araştırmacıların kafasında artık ismiyle özdeşleşmiş olan *Lúdas Matyi* (Kaz Çobanı Matyi) adlı eseri ile sağlam bir yer edinmiştir. Oysaki Mihály Fazekas sadece *Lúdas Matyi* demek değildir. O, Macar edebiyatındaki yenilikçi

fikirlerin, rasyonel düşüncelerin, Fransız Devriminin getirdiği sonuçların, tüm Avrupa'nın savaşlar ve politik çatışmalarla boğuştuğu ve Avrupa haritasının yeniden şekillendiği sırada Macar toplumundaki ve Macar düşünce sistemindeki güçlü değişim isteğini kavrayan; verdiği eserlerde bunu tüm canlılığıyla ve bitmeyen bir enerji ile yansıtmayı başaran Macar edebiyat tarihinin önemli kilometre taşlarından birisidir. Mihály Fazekas verdiği eserlerle, eserlerinde işlediği konular ve bunları işleyiş tarzıyla 18. yüzyıl sonu 19. yüzyıl başı, yani yüzyıl dönümündeki Macar edebiyatının kesinlikle en farklı edebiyatçısıdır (Szilágyi, 2002).

Mihály Fazekas 06 Ocak 1766 tarihinde Debrecen'de dünyaya gelir¹. Babasının at baytarlığı ve nalbantlık yapması onun Debrecen'in zanaatkâr, soylu, serf; kısacası halkın her kesiminden her çeşit insanla erken yaşta tanışmasına vesile olur. Debrecen Koleji'ne devam eder. Öğretmenleri arasında István P. Szathmáry, István Hatvani, János Varjas ve Miklós Sinai gibi isimler bulunmakta, bunlar Avrupa'da ortaya çıkan, olgunlaşan ve heyecan uyandıran yenilikçi fikirleri anlatıp tartışmakta ve Fazekas'ı etkilemektedirler. Bütün bunlardan başka klasik eserleri, daha sonra da özellikle yenilikçi fikirler taşıyan Fransız edebiyatçılarının ve düşünürlerinin eserlerini okuduğunu ve bunları tam anlamıyla özümsemiş olduğunu anlıyoruz. Üniversiteye devam edemez, 16 Nisan 1782'de başlayan askerlik yaşantısı 1796'ya kadar sürer, İmparatorluk Süvari Birlikleri olarak bilinen I. Süvari Alayı'nda hizmet verir. Galiçya'da bulunur, Avusturya-Rus-Türk savaşında ve Foksány Muharebesinde (21 Temmuz 1789) yer alır, burada yaralanır. 1790 yılında alayıyla birlikte Moldova'ya gönderilir. 1793'ten itibaren Fransa'ya karşı yapılan savaşlarda çeşitli cephelerde – Belçika, Ren vadisi ve kuzey Fransa – çarpışır, bu arada üsteğmenliğe kadar yükselir². Sakin, uysal, barışçıl ve içine kapanık bir mizaca sahip olduğundan bir süre sonra askerlik yaşantısı onu sıkar, 1796 yılında ordudan ayrılır, doğduğu kent olan Debrecen'e geri döner³. Burada evinin bahçesinde ziraatla

¹ Kaynakların bazıları Fazekas'ın 1765 yılının son günlerinde dünyaya geldiği ihtimalini de göz ardı etmemektedirler (Tóth, 1897a, s. 18).

² Askerlik yaşantısının ayrıntılarını – savaşın erdemini, kuşatmaları, savaşın getirdiği sefaleti, zaferleri – hırslı bir delikanlı olarak erken yaşlardan itibaren belki de István Gyöngyösi'nin eserlerinden öğrenmiştir (Tóth, 1897a, s. 19).

³ István Szücs'ün şu notu da önemlidir: Fazekas, Fransız savaşları sırasında birliğiyle beraber serbestçe haraç toplayacakları bir Fransız şehrine gider. Fazekas "bir beyin evine girer ve burada evin kütüphanesi gözüne çarpar, kütüphaneden bir kitap alır, masaya oturur ve haraç toplama süresi doluncaya kadar bunu okur, kitabı

uğraşmaya başlar ve çeşitli bitkiler yetiştirir⁴. Debrecen'e döndükten sonra Aydınlanma Çağında⁵ Macar edebiyatının en büyük temsilcisi olan Csokonai ile dostluğu daha da ilerler. Dil Yenileştirme Hareketi'nin en canlı olduğu yıllarda Ferenc Kazinczy (1759-1831) ile sık sık

yerine koyar, saygıyla eğilir ve kapıdan çıkar..." (István Szűcs'ten aktaran Tóth, 1897a, s. 21). Okuduğu ve etki altında kaldığı bu eserin de Fazekas'ın ordudan ayrılma kararı almasına katkıda bulunduğunu belirtmek gerekir.

⁴ Fazekas, Sámuel Diószegi ile beraber János Földi'nin *Rövid kritikájának* adlı eserinin açtığı yolda ilerleyerek, Macaristan'ın ilk botanik kitabı olan *Magyar Fűvészkönyv*'ü yazmıştır (1807). Macar bitki biliminin bütün terminolojisi ve sınıflandırması bu eserin içindedir. Carl Linnaeus'un – Linné – (İsveçli hekim ve tabiat bilgini, 1707-1778) bitki sınıflandırması temelinde ilk bilimsel ve sistematik Macarca botanik kitabı bu eserdir. Bugünkü Macar bilim dilinde kullanılan ifadelerin ve bitki isimlerinin büyük bir çoğunluğu bu eserden gelir. En güzel, en temiz çiçek isimlerinin meydana getirilmesinde Fazekas'ın büyük katkısı olmuştur (Tóth, 1897b, s. 183-185; MIT, III. Kötet, 1965, s. 256-257).

⁵ Aydınlanma Çağı: 18. yüzyıl felsefesine "Aydınlanma Felsefesi", bu felsefenin içinde yer aldığı tarih dönemine de "Aydınlanma Çağı" denilir. Aydınlanma Çağı 18. yüzyıl ile başlamamıştır. Orta Çağın çözülmeye başlaması, Rönesans ve Reform hareketleri, kısacası 15. yüzyıldan itibaren "insanın varlığının anlamı ve bu dünyadaki yeri" problemi farklı bakış açılarıyla incelenmeye başlanmıştır. Ancak 18. yüzyılda bu birikimler daha derin bir şekilde ve daha farklı bakış açılarından değerlendirilmiştir. Yüzyılın sonunda meydana gelen Fransız Devrimi de bu düşüncelerin politik-sosyal alana uygulanmasından doğmuştur. Kant'ın "*Aklını kullanma cesaretini göster*" sözü bu felsefeyi ve bu çağı tanımlar. Aydınlanma dar anlamda, Rönesans'tan itibaren başlayan insan aklını kullanma girişiminin 18. yüzyılda en klasik formuna ulaşması; geniş anlamda ise Orta Çağın kapanması ile, Orta Çağın hayat anlayışına karşı yeni bir dünya görüşünün ortaya çıkmasıdır. Rönesans, *yeni*'yi arama yolunda bir kaynaşma, coşkun bir araştırma çağıdır. 17. yüzyıl bir durulma dönemidir. Bu yüzyılda Rönesans'ın ortaya koyduğu düşünceler derlenip düzenlenir. Rönesans ve 17. yüzyıl felsefesi insan aklının nesnelere ve doğa üzerinde egemen olduğu bilincini geliştirmişti. Doğa karşısında başarı kazanan aklı, aynı şekilde kültür dünyasına uygulamak, matematik ve doğa bilimlerinin yanı sıra kültür bilimleri kurmak, kültür dünyasını akılla aydınlatıp ona da akılla egemen olma düşüncesi 18. yüzyıl felsefesinin ana amacını oluşturur. Böylece tarihin oluşturduğu bütün kurumlar – toplum, devlet, din, eğitim – akıl süzgecinden geçirilmiş ve entelektüel bir temel oluşturma gayreti içine girilmiştir. 17. yüzyıl felsefesi evrenseldir. 18. yüzyılda ise felsefe daha çok bir kültür felsefesidir. Bu felsefe, düşüncelerini anlatmak için bilimin kesin yöntemlerini kullanmaz, her türlü yazı yöntemine başvurur; düşünürleri de filozoflar değil, daha çok büyük yazarlardır. Bu çağdaki düşünceler basılan kitaplarla, dergilerle, tartışmalarla, felsefe ile sıkı bir işbirliği yapan edebiyatla geniş çevrelere ulaşır. 18. yüzyıl Aydınlanması'nın merkezi tüm Avrupa'dır. Aydınlanma felsefesi İngiltere'de deneyci, Fransa'da rationalist, Almanya'da ise mistik-rationalist bir anlayış sergiler. Avrupa'da meydana gelen düşünsel ve toplumsal hareketler bu zamanda Macaristan'da Bessenyei'den, Csokonai'ye, Kazinczy'den Ferenc Kölcsey'ye (1790-1838) kadar Macar edebiyatına ve Macar toplum yaşamına etki etmiş bütün edebiyatçıları ve düşünürleri etkiler. Tüm Avrupa'yı etkisi altına alan ve yüzyılın sonuna doğru Tuna havzasına iyice yerleşen Aydınlanmacı düşünceler József Péczeli (1750-1792), János Batsányi (1763-1845) ve Fazekas gibi Macar edebiyatçıları da etkilemekte gecikmemiştir. John Locke (1632-1704), Thomas Hobbes (1588-1679), Jean le Rond d'Alembert (1717-1783), Denis Diderot (1713-1784), Paul Henri d'Holbach (1723-1789), Claude Adrien Helvétius (1715-1771), Jean-Jacques Rousseau (1712-1778), György Bessenyei (1747-1811), François Marie Arouet Voltaire (1694-1778), Charles de Secondat Montesquieu (1689-1755), Rene Descartes (1596-1650), Pierre Bayle (1647-1706), Etienne Bonnot de Condillac (1715-1780), Guillaume Raynal (1713-1796), Gotthold Ephraim Lessing (1729-1781), Johann Gottfried Herder (1744-1803), David Hume (1711-1776), Constantin François de Volney (1757-1820) bu çağın en önemli temsilcileridir (Gökberk, 1990, s. 325-329; MIT, III. Kötet, 1965, s. 12-16; Aydınlanma Çağı için ayrıca bkz: Lee, 2004, s. 252-268).

mektuplaşır ve fikir alışverişinde bulunur. *Mondolat*'ın kaleme getirilmesinde de yer alır. Bu yıllarda edebi verimliliği doruk noktasına ulaşır. Arkadaşlarıyla beraber – özellikle Csokonai, János Földi (1755-1801) ve Sámuel Diószegi (1761-1813) – Debrecen'in fikir ve edebi hayatını belirler, ilerleyen yıllarda edebiyat alanında bir otorite durumuna gelir⁶. Hayatının son zamanlarında birtakım sağlık sorunlarıyla uğraşır ve 23 Şubat 1828 tarihinde ölür (Tóth, 1897a, s. 18-29; MIT, III. Kötet, 1965, s. 246-247; <http://www.konyv-e.hu>; www.mek.oszk.hu).

Mihály Fazekas'ın ilk şiirleri askerlik yaşantısını ve savaş ortamını yansıtır. Bu şiirlerinde esas amacı Macarların “üzüntülü ve yetim” halde olmadıklarını anlatmak, II. Joseph'in – József – (1780-1790) Protestanlık karşıtı söylevlerine cevap vermek ve zihninde olgunlaşmaya başlayan aydınlanmacı düşünceleri sağlam bir temele oturtma isteği yatar. Bir yandan serflik meselesi ile ilgilenirken, bir yandan da daha radikal bir tutum takınarak Avusturya karşıtı bir görünüme bürünür. *Feltette hatalmas császárunk ve Rajta vitéz* adlı şiirleri yukarıda yaptığımız tespitleri doğrular niteliktedir (MIT, III. Kötet, 1965, s. 247).

Fransız savaşları sırasında Fransa kökenli yenilikçi fikirlerin daha çok etkisinde kalır. Bu yıllarda soylu bir duruş peşinde koşan Fazekas'ı, savaş ve dış dünyadan yansıyan olumsuz imgeler peşinde koştuğu yenilikçi düşüncelerden uzaklaştıramaz. *Egy véres ütközet estvéjén serkent gondolatok*'ta Ábrahám Barcsay (1742-1806) ve György Bessenyei (1747-1811) gibi Macar edebiyatına yeni bir soluk getiren edebiyatçıların havası hissedilir (MIT, III. Kötet, 1965, s. 248). Savaşın tüm ayrıntılarını ve onun üzerinde yarattığı etkileri *Búcsúzás a hadi élettől*'de bütün çıplaklığıyla anlatır. Burada şiir formunu yeniler, geleneksel karakterlerden tumturaklı bir ruh yüceltme durumuna, oradan da barok tarzı bir üslupla askeri bir disiplin içine girerek şiir anlayışına yenilik getirir. Bu şiir Fazekas'ın artık şiir sanatının tüm yönlerine hâkim olduğunu ve kendi ayakları üzerinde sağlam bir şekilde durabildiğinin bir göstergesidir. Bu zamanda bunu sadece Csokonai'nin şiirlerinde bulabiliriz (MIT, III. Kötet, 1965, s. 248).

⁶ Kazinczy'nin 29 Mayıs 1806 tarihinde Farkas Cserey'e (1773-1842) yazdığı mektuptaki şu satırlar Fazekas'ın değerini anlamamıza yardımcı olur: “...Mihály Fazekas beyin selamını memnuniyetle kabul ettim... Csokonai'nin sevdiği bir arkadaşı ve şair ve botanikçi bir dostu idi ve Csokonai'nin ruhi fizyonomisine gerçekten çok benziyordu.” Bu bilgi Fazekas'ın Macar edebiyatında yüksek ve saygıdeğer bir yere sahip olduğunu gösterir (Tóth, 1897a, s. 27).

Şair, hayatı boyunca genellikle yalnız kalmaya, özlemini çektiği bir dünya oluşturmaya ve bu dünyanın içinde yaşamaya çalışmışsa da, hayatına yön veren ve daha derin nitelikli şiirler yazmasına vesile olan iki kişi ile tanışmış ve onlarla yakınlaşmıştır. İlki Ruszánda adında Romanyalı bir köylü kızıdır. Onunla ilgili yazdığı şiirlerinde ona hiçbir zaman dönemin ve içinde bulunduğu şartların getirisi olarak benimsenen ve kabul gören bir ganimet olarak bakmaz (*A csermelyhez*). Daha sonra bir süreliğine rokoko tarzını bir kenara bırakır, daha ince ve hümanist saray geleneğini yansıtan şiirler yazar. Bunlarda kırılğan oluşumları gözler, toplumsal tabakaları analiz etme ve insanın daha derin yönlerini anlama çabası içine girer (*Ruszánda moldvai szép*). Hümanist eğilimleri ve dış dünyadan edindiği izlenimleri – Foksány Muharebesinde aldığı yaranın etkisiyle – bir araya getirmeye çalışır (Tóth, 1897a, s. 32-33; MIT, III. Kötet, 1965, s. 248-249):

(...)

Şimdi de Türk tüfeği,
Öyle kızgın bir şekilde ateş etmedi,
Küçük bir Olah kızı gibi,
Sevimli bir şekilde bana bakan.

(...)

(Ruszánda moldvai szép, 21-24)

Bir süre sonra bu gönül macerasına son veren şairi gelişen olaylar bir başka maceraya doğru sürükler. Fransız, Flamen, muhtemelen de Alman kökenli olan ve Fransız savaşları sırasında tanıştığı Ámeli isimli bir kıza karşı yakınlık duymaya başlar. Şairin, Ámeli ile yakınlaştığı sırada şiirleri lirik temalara doğru kaydığı için eserlerinde çizdiği Ámeli tasviri Ruszánda'dan daha karanlık ve siliktir. İç izlenimlere yönelir, insan ruhunu, duygu dünyasının gelgitlerini; bunların insanın maddi varlığı üzerinde ve ruh dünyasında yarattığı etkileri daha derin şekilde anlamaya çalışır. Fazekas'ın belli belirsiz bir sis tasviri içinde gerçek varlığı ve duyguların geçerliliğini anlamaya çalışma gayreti gerçekten eşsizdir. Bu yıllarda şairin kafasının gerçekler ve hayal dünyasında yarattığı oluşumlar arasında gidip gelen fikirlerden, anlamlandıramadığı birtakım düşüncelerden, zihninin içinde dönüp duran ancak kesin cevabını bulamadığı ve sonuca bağlayamadığı sorular yüzünden oldukça karışık olduğu gözlerimizden kaçmaz. *Az öröm tündérsége* adlı şiirinde Ámeli'yi tasvir ederken geleneksel rokoko görüntüsünün arkasında yaşama sadık ve tüm gücüyle yaşama sarılan bir genç kızın

ruh dünyasını keşfetme ve anlama çabası yatar. Aşk hakkında doğal bir dille konuşur, onu pastoral imgelerin yardımıyla tasvir eder. Ámeli'nin ölümünden sonra yazdığı şiirleri ise herhangi bir hazırlık yapılmadan, herhangi bir şablona oturtulmadan yazılmış gibi bir izlenim uyandırır. Şair, sanki yaşadığı büyük acıyı haykırmak istemekte ama boğazına takılan kelimeler yüzünden bunu bir türlü başaramamaktadır. Bu zaman dilimi içinde yazdığı şiirlerinde (*Ámelihez, Éljen a barátság! Álom, Végbúcsú Ámelitől*) *santimental* etkiler birbirini takip eder, iç dünyasındaki ruhi dalgalanmalar sağlam bir tasvir çizmesine ve kesin sonuçlara varmasına engel olur. Karmaşık bir ruh hali içinde bulunan şair, içinden yükselen seslere ve dış dünyadaki oluşumlara da kayıtsız kalamaz. Ámeli'nin kaybı üzerine yazdığı *Mint mikor a nap* adlı eseri hakkında Gyula Illyes şöyle bir yorum yapar: “*Devamlılığıyla, basitliğiyle, daha sarsıcı, daha renkli eser verebilen az sayıda insan bilinir. Güneşe benzetilen bir kadının vedasının sessiz bir şekilde hissettirilişi ve sonra geri dönüşü şok edici ve büyüleyici bir görünümdür; keza yağlı boya taklidi bir resim benzeri burada yine dahi bir şair ortaya çıkar.*” Bu eserde şair söyleyeceklerini doğrudan, geniş ölçülü ve tumturaklı bir yapı içinde söyler. Tasvirleri insanın zihninde değişik bir lezzet bırakır ve büyülü bir etki yaratır, zaman zaman seçkin bir *empresyonizmin* varlığı hissedilir⁷ (Tóth, 1897a, s. 33; MIT, III. Kötet, 1965, s. 249).

Fazekas'ı derinlemesine incelediğimiz zaman aslında şairlik kültürünü insana özgü bir ruh ve tutkuyla elde ettiğini, bunu ilk başta kendi çabası, daha sonra ise özellikle Debrecen'e döndükten sonra yakın arkadaşı Csokonai'nin katkılarıyla geliştirdiğini söyleyebiliriz. Askerlik yaşamı, yaşadığı iki aşk olayı, bunların onun ruhunda, yüreğinde ve zihninde bıraktığı etkiler , onun tutkulu ve duygularını vurgulu şekilde ifade eden bir şair olmasına yol açmıştır. Csokonai'nin o insan ruhunun derinine işleyen vurgulu çok renkliliği, duygusal zenginliği ve duygularını doğrudan ifade etme tarzı Fazekas'ta biraz zayıf olmasına rağmen, işlemiş olduğu konuları daha derin, daha ciddi ve daha karmaşık bir yapı içinde ele alması, kendine özgü yöntemlerle bunları çözüme kavuşturmaya çalışması onu Macar edebiyatının dikkat çekici karakterlerinden biri haline getirir (www.mek.niif.hu).

⁷ Şairin kullandığı barok, rokoko ve santimental kavramlar birbirine ters, tutarsız ve birbirini dışlıyor gibi görünse de aslında hiç de öyle değildir. “*Kendimizin kavram kullanımına göre, mesela barok ve klasisizm bir yandan birbirini tamamlarken, bir yandan da – hem rokoko, hem de santimentalizm de olduğu gibi – birbirine zıt kutupları oluşturduğu oranda başarılı bir tasvir elde edilebilir, fakat bunların bir bütün teşkil etmesi, tek bir kavramı ifade etmesi o kadar da uzak değildir.*” (Julow, 1983, s. 556). Fazekas bu tür kavramları eserlerinin içinde başarıyla kullanmıştır.

Fazekas'ın şiirlerine ilham veren asıl öğeler Csokonai, Macar toplumunun sorunları, rokoko ve aydınlanmacı fikirlere. Askerlik yaşamı boyunca sürekli olarak köylü ve serflerle bir arada yaşamış; onların düşünce yapılarını, hayata bakış açılarını ve olaylar karşısındaki tepkilerini öğrenmiştir. İlerleyen yıllarda şiirlerindeki vurgular gitgide halkçı bir yapıya dönüşür. Bir şiirinde heyecan verici yeni formları denerken, bir diğerinde Macar halk şiirinin geleneksel formlarına dönüş yapar, bunlar sanki Sándor Kisfaludy'nin (1712-1844) ve Gergely Csucsor'un (1800-1866) şiirlerini andırır (www.mek.niif.hu). Aynı zamanda antik formulu şiirlerinde de halkın günlük yaşamını gün ışığına çıkartır, vurgular ise gitgide daha yapıcı ve kalıcı bir şekle bürünür, sanki reform çağını hatırlatır. Özellikle Csokonai'nin ölümünden sonra yazdığı şiirlerinde tutkulu bir şekilde yeniden doğaya dönüş yapar ve bu dönemde kaleme getirdiği eserlerinde rokokonun etkisi daha çok hissedilir. İnsan ruhunun özgür olmasını, insanın değerinin insan sevgisiyle paralel bir şekilde artmasını arzu eder. Bu düşüncelerini *A bölcs* adlı eserinde ortaya koyar. *Nyári Esti Dal'*da doğayı tasvir eder, uyaklarını zenginleştirir ve şiir formunu yenilerken, *Hortobágyi Dal'*da halk şarkılarının ezgilerini, temalarını, iç ve dış formlarını korur; bununla beraber politik anlamda da söyleyeceklerini Sándor Petőfi (1823-1849) tarzı bir oluşum içinde söyler. Fazekas'ın en derin, en duru şiirlerinden biri olan *Ki a boldog'*da ise şair, köylü bir aileyi tasvir etmekte ama aslında serflerin mutsuzluğuna değinmekte ve onların toplum içindeki durumlarını anlatmaktadır. Genel itibarıyla doğayı, köylülerin yaşantısını, Macar toplumunun sorunlarını ve halkçı öğeleri yansıtan şiirler yazan Fazekas, Macar edebiyatına değişik bir tat ve yeni bir soluk getirmiş, yaşadığı zaman dilimi içinde ortaya çıkan yenilikçi fikirlere eserlerinde yer vermiş Macar edebiyat tarihinin farklı, ilginç ve dikkat çeken karakterlerden biri olmayı başarmıştır (Tóth, 1897a, s. 36-37; MIT, III. Kötet, 1965, s. 255-256).

Lúdas Matyi (Kaz Çobanı Matyi)

Mihály Fazekas'ın en tanınan ve en çok rağbet gören eseri *Lúdas Matyi* (Kaz Çobanı Matyi)'dir. Eserin konusu kısaca şöyledir: Bir köyde yaşayan Matyi günlerini boş boş geçirmekte, yaşlı ve dul annesine yardım etmemekte, hayatını günlük olarak yaşamakta, geleceğe ait hiçbir planı ve amacı bulunmamaktadır. Bir gün köyün sonundaki tepelik bölgeye gider, orada daha önceden görmediği yerleri görür ve kendi köyünün dışında da bir dünya olduğunun farkına varır. Bunu keşfetmek ister ve şimdiye kadar yaşadığı sıkıcı yaşantıdan

kurtularak bir macera yaşama arzusu duymaya başlar. Annesinden 20 tane kaz alır ve bunları satmak üzere pazara götürür. Burada o bölgenin hâkimi olan Döbrögi beyle karşılaşır, aralarında kazların fiyatı hakkında bir tartışma geçer, bunun üzerine Döbrögi, Matyi'yi yakalatır ve sarayının önünde elli değnek vurdurur. Matyi, bunun öcünü üç sefer alacağını söyler ama kimse ona inanmaz.

Aradan epey bir süre geçer. Matyi bu arada ülkeden ülkeye gezer, çeşitli insanlarla tanışır, yeteneklerini geliştirir. Ancak Döbrögi beyden intikam alma duygusunu hiçbir zaman yitirmez. Sonunda onun karşısına çıkmaya karar verir. Döbrögi bu sırada yeni bir saray yaptırmaktadır. Bir dülger kılığına giren Matyi, Döbrögi beyi sarayın damının yapımında kullanılacak uygun keresteleri beraberce seçmeleri için ormana gitmeye ikna eder, orada bir fırsatını bulup onu bir ağaca bağlayarak döver ve ilk intikamını almış olur.

Bu dayaktan sonra her tarafı şişen ve yara bere içinde kalan Döbrögi bey bin bir güçlüğüle ikametgâhına getirilir. Bir süre sonra şehre bir İtalyan ordu doktorunun geldiği haberi yayılır. Döbrögi derhal onu görmek ister. Bu doktor, Matyi'den başkası değildir. Döbrögi'nin iyileşmesi için şifalı otlara ihtiyacı olduğunu söylemesi üzerine tüm saray halkı ormana, bu otları aramaya gittiği sırada fırsattan yararlanan Matyi, Döbrögi beyi bir kez daha döver ve intikamını ikinci kez alır.

Artık her şeyden ve herkesten korkan Döbrögi bey hiçbir yere yanında askerleri olmadan gitmemeye başlar. Şehirde kurulan pazara gelen Matyi, burada çok güzel ve çok hızlı at satan bir delikanlıdan Döbrögi'yi son kez dövmek için yardım ister. Döbrögi bey ormanın kenarında adamlarıyla beraber ilerlerken bu delikanlı kendisini Döbrögi'ye "Kaz

Çobanı Matyi" olarak tanıtır ve hızla oradan uzaklaşır. Döbrögi, delikanlının peşinden hemen adamlarını gönderir. Döbrögi'nin yalnız kaldığını gören Matyi ortaya çıkar, ondan son kez intikamını alır ve onu artık bir daha dövmeyeceğini söyler. Eser 1804 yılında yazılmış, incelemesi için Kazinczy'ye gönderilmiş ancak Kazinczy bu eseri şiddetli bir şekilde eleştirmiştir⁸. Bu şiddetli eleştiri üzerine hevesi kırılan Fazekas, eser üzerinde herhangi bir değişiklik yapmadan onu bir kenara koymuştur. Eserin el yazısı suretleri Viyana'ya kadar

⁸ Fazekas, *Lúdas Matyi*'yi Kazinczy'ye göndermesi hakkında Kerekes'e yazar ve şöyle der: "... fakat Matyi'yi inceleyerek yine hiçbir şekilde başarılı olamayacağından dolayı artık bütün dikkatimi ağaçlara, otlara ve çiçeklere yönelttim." (Tóth, 1897b, s. 186).

gitmiş, burada eğitim işiyle meşgul olan ve yazar kimliği bulunmayan Debrecen’li Ferenc Kerekes’in eline ulaşmıştır. Kerekes, bu esere Fazekas’ın stiline uygun bir önsöz hazırlamış ve eseri 1815 yılında isimsiz bir şekilde yayımlamıştır:

Bu küçük eserin Yazarı kim diye sorarsan,
Bilmiyorum: Benim ellerime yalnızca bu şekilde, isimsiz ulaştığı kesindir;
(...)

Fazekas’ın en uzun epik eseri olan *Lúdas Matyi* kısa zamanda büyük başarı kazanır. Sıradan, dikkat çekmeyen, parası az olan insanlar tarafından el üstünde tutulur. *Lúdas Matyi*’nin ilk baskısı Fazekas’ın deyim yerindeyse “haberi olmadan” yayımlanır. Bir süre sonra eseri yeniden gözden geçiren ve birtakım düzeltmeler yapan Fazekas’ın *Lúdas Matyi*’sini bu kez 1817 yılında József Márton yayımlar (Tóth, 1897b, s. 186-187; Szilágyi, 2002; MIT, III. Kötet, 1965, s. 252; <http://www.konyv-e.hu>).

Eserin ikinci baskısına acele bir şekilde hazırlandığı izlenimi veren önsöz bölümünde yer alan mısraların anlamı sansür ve baskı uygulayan Viyana sarayı tarafından tam olarak anlaşılamamış, ancak eserin ince bir ironi ve bir karşıtlık söylemi barındırdığı sezilmiştir:

(...)
Fakir halkın kızgın harekete geçişi, zaman zaman intikam almak için bir
Fitilin işaretini veriyordu; fakat gözü doymaz bir güçten
Küstahça dayak yemiş Matyi gibi

Cevap veren aslan yüreği enderdi.

(...)

Eserin 1817 yılındaki ikinci baskısına birinci baskıda olmayan “*Lúdas Matyi, Dört Bölümlük Özgün Bir Macar Hikâyesi. Yazan M. F. Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı*” şeklinde bir ibare konmuş ve çok rağbet gören eserin bu yolla okuyucunun eline geçmesi planlanmıştır (Szilágyi, 2002). Eserin ikinci baskısında Matyi karakteri daha derin ve daha kavramsal hale getirilmiş, esere Fazekas’ın önsözü ve F. S. Göbwart’ın dört adet gravürü de eklenmiştir (<http://www.konyv-e.hu>).

Ludás Matyi, tamamen Fazekas'ın şairlik yetenekleriyle meydana gelmiş bir eserdir ve Fazekas'ın diğer eserlerinden üstün olan yönleri vardır. Burada halk masallarından o kadar çok öğe vardır ki, - üç sefer intikam alma, elbise değiştirme, her daim başarılı olan serfin becerikliliği... vb. - bütün bunlar Fazekas'ın çağıyla ilintilenir ve gerçekçi öğelerin de eserin içindeki konumu objektif bir bakış açısıyla değerlendirilirse eserin gerçek değeri ortaya çıkar. Yukarıda söylediğimiz gibi eserin "... Özgün Bir Macar Hikâyesi..." olarak adlandırması bu bakış açısından doğrudur (Tóth, 1897b, s. 196).

Eserin en dikkat çekici özelliklerinden bir tanesi, III. Bölümde Haçlı Seferleri sırasında geçmesi gereken bir olayın 19. yüzyılın başına, Fazekas'ın çağına taşınmasıdır:

(...)

Çünkü o Szakkerment'te hasta olan General

Quartely'ye gitmeliydi. (Çok karışık, Beceriksiz Hristiyan Orduları keşmekeş içinde,

Vatanımızın büyük bir bölümünü arşınladıklarından

O zamanlar bunun vuku bulduğuna inanılabilirdi).

(...)

Oysaki Macar tarihinde ilk defa 1755 yılında basılan ve Márjás⁹ denilen paranın hatırasından başlayarak, Döbrögi beyin "daha yeni bir zevkle" inşa edilen sarayı ve Matyi'nin kendisini askeri doktor olarak ifade etmesi de dâhil olmak üzere gerçekleşen bütün olaylar Fazekas'ın çağıyla ilintilidir (MIT, III. Kötet, 1965, s. 252):

(...) Bu Kazların fiyatı ne? –

Kürk şapkasını bastırarak ve gülmekten sarsılarak:

Üç Márjás der, çifti de bu şekilde! –

Bey sorar: İşte, yarı fiyatına versen? – (...)

(...)

Kasvetli büyük Evin yerine o zamandan beri

Daha süslü bir Sarayı daha yeni bir zevkle inşa ettiklerini,

Artık duvarının yükseldiğini, fakat çatısına

⁹ Márjás (Máriás): Üzerinde Meryem Ana'nın resmi bulunan eski bir para (<http://www.konyv-e.hu>).

Hâlâ yontulmamış kütükleri yığarak yerleştirme isteğinde olduklarını görür.

(...)

(...)

Matyi sözüyle güven veriyor, fakat ilk

Başta Derebeyi'nin yanına Yargıç Bey koşuyor ve bir Askeri Doktorun

Burada olduğunu bildiriyor

(...)

Fazekas, Macar edebiyat tarihi içinde kendini ispatladığı zaman *Lúdas Matyi*'yi yazar. Eser halk masallarına benzer şekilde bir yapıya bürünür, klasik destanların uyak düzeni uygulanır; ancak bu düzen içinde halkçı dönüşümlerin varlığı biraz güçsüz kalır (www.mek.niif.hu). *Lúdas Matyi*, Macar edebiyatında halk masallarının oluşumlarını, yine halk masallarının aracılığıyla ve halk masallarının sesiyle gerçek anlamda yansıtan ilk eserdir. Tarihi veriler M.Ö. 704 yılına tarihlenen Asur'daki *Nippur'lu Fakir İnsanın Masalı* başlıklı bir masalı belgelemektedir. Bu masal Araplar aracılığıyla İspanya'da (Binbir Gece Masalları da bunun değişik bir versiyonudur), Sicilya'da, bütün batı Avrupa folklorunda yer alır; Gürcistan, Rusya, Ukrayna, Romanya ve Csángó (Moldova'da Macarca konuşan halk) halk edebiyatına da yansımıştır. Bu eser veya bunun değişik versiyonları Macar edebiyatında Fazekas'a kadar bilinmiyordu. Fazekas, bu eserden büyük bir ihtimalle Fransız savaşları sırasında haberdar olmuştur. Ancak Avrupa edebiyatındaki versiyonlarında eserin son bölümünde karşılaştığımız Matyi'nin zeki bir şekilde planladığı ve ikinci bir kişinin yardımını aldığı olay kurgusu bulunmaz; buna karşın Asur'daki eski metinde, Rus, Ukrayna, Romen ve Csángó formlarında yer alır. Bunlar arasında özellikle Romen ve Csángó formları Fazekas'ın eserine daha yakındır. Fazekas'ın bu masalı beş yıl askerlik yaptığı ve haftalarca Csángó yöresinde kaldığı Moldova'dan getirdiği kesindir. József Faragó, bu konuda şöyle bir yorumda bulunur: "...Fazekas'ın *Lúdas Matyi*'nin hikâyesini Moldova'daki Csángó halk edebiyatından elde ettiği şüpheye yer bırakmaz. Ya dolaylı bir şekilde Csángó masallarından, ya da doğrudan doğruya hikâye anlatan askerlerden duymuştur". Eserde o zamanki Macar soylu ve köylüsünün yaşamına ait güvenilir kısımlar vardır. Alföld'teki (Macar Ovası) Macar yaşamı tüm çıplaklığıyla anlatılır. Fazekas, halka ait unsurları – halka şeklinde yüzüstü yatan uçarı kişiler, pazar, ata binme, soylu saray yaşantısı ve Döbrögi'nin faytonda gelişi... vb. – eserin içine tüm

etkileyciliğiyle ve dikkat çekiciliğiyle adapte etmeyi başarır. Petőfi ve János Arany'dan (1817-1882) önce hiç kimse Macar soylusunun ve Macar köylüsünün günlük yaşamını ve günlük yaşama ait değerlerini bu kadar hassas, bu kadar canlı, bu kadar uyumlu, halk diline ve günlük yaşama bu kadar yakın bir şekilde anlatamamıştı (MIT, III. Kötet, 1965, s. 253; Szilágyi, 2002).

Mihály Fazekas'ın eserin konusunu ilk başta 13. yüzyılda Douins de Lavesne tarafından yazılmış bir Fransız masalından aldığı kuvvetli bir şekilde düşünülmüştü. 2984 dize olan *Roman de Trubert*, yani *Trubert'in Masalı* adlı eserde annesi ve kız kardeşiyle birlikte ormanda yalnız yaşayan Trubert, pazara sığır yavrusu satmaya götürür. Ancak orada bir hata yapar, sığır yavrusunu satacağına bir keçi alır ve onu güzelce boyar. Keçiyi bir düşes görür ve almak ister. Trubert keçiyi satar. Parasını almak için marangoz giysileriyle, kendisini bir zamanlar küçük düşürerek alay eden dükün şatosuna gider. Burada bir fırsatını bularak dükü ormana götürür, bir ağaca bağlar ve döver. Dükün yaraları doktor gerektirdiği için Trubert doktor giysileriyle geri döner ve dükü bir kez daha döver. Oradan kaçmaya çalışan Trubert, dükün adamları tarafından yakalanır. Ancak dükün kız kardeşinin giysilerine bürünür ve kaçmayı başarır. Bu masalda olayın kahramanı üç kez giysi değiştirir ve iki kez dayak atar.

Matyi ise iki kez giysi değiştirir ve *Trubert'in Masalı*'ndan farklı olarak üç kez dayak atar. Eserin farklı bir şekilde son bulması Fazekas'ın konuyu bu Fransız masalından doğrudan almadığını, bazı bölümlerine öykündüğünü ve daha çok Csangó formunun etkisinde kaldığını gösterir (Tóth, 1897b, s. 199-200; www.asmakat.com).

Lúdas Matyi'yi derinlemesine incelediğimiz zaman oldukça ilginç sonuçlarla karşılaşırız. Eski Mısır inanışında adalet tanrıçası olan MAAT'ın, güneş tanrısı RA'nın en yakın arkadaşı olduğunu biliyoruz. Kafasındaki başlıkta bulunan tüy ve elinde tuttuğu terazi adaletin simgesidir. Mátyás kelimesinin eski Mısır metinlerinde yer alan MAAT "MÁÁT" kelimesiyle ne kadar benzer olduğuna dikkat çekmek istiyoruz. Bundan daha ilginç Hunyadi ailesinden gelen krallar Macar halkının hafızasında "ADİL MÁTYÁS" şeklinde yer etmiştir. Kral Mátyás (1458-1490) gibi adaletli olmak isteyen Matyi de şapkasının kenarına bir tüy takar ve önüne kazlarını katarak bir kaz çobanı kimliğine bürünür. Mısır mitolojisinde MAAT, lotus çiçeğinin ortasından doğar. Zira LOTUS kelimesinin Macar dilindeki ses yapısı karşılığı LÚDAS, tüyle bağlantılı olarak Maat-Matyi'nin ses yapısı karşılığı keza LÁTÁS'ın (Görme, görüş,

görülen şey anlamlarına sahip Macarca fiil) sahibi olacaktır. Gerçek adaleti arayanların neler yapıldığını görmeye ihtiyaçları vardır. Halka ait olan tüylü şapkanın da prenslik çağlarına kadar gittiğini biliyoruz. Unvan belirleyici bir rolü olan tütün, Macarlar arasında Tuğrul kuşunun sembolü olarak savaşa giderken takıldığını tespit ediyoruz (<http://www.konyv-e.hu>)

İlginç bir şekilde şu ifadeyi Macarlar bugün de kullanır: “*Lúdas valaki valaminek az elkövetésében*” (Birisinin bir işin içinde yer alması), tabii ki bu ifadenin orijinal şeklinin Fazekas’ın Matyi’si ile bir ilgisi yoktur. Fazekas eserinin IV. Bölümünde şöyle der (<http://www.konyv-e.hu>):

(...)

Bunun başka bir ülkede değil, bizim Yurdumuzda

Meydana geldiği kesindir: O şekilde kötü bir yolda yürüyen sefil bir insan yakalanırsa,

Bizim Matyi’miz gibi, Lúdas olarak adlandırılınsın: Bu buluş ziyan olmaz,

Onun çirkinliği, devamlılığı üzerine

Büyük Kanun kitabında not düşmek o zamanki Kanun Yapıcıları’nın

Düşüncesinde onay bulur. –

(...)

Mihály Fazekas, Debrecen’e döndükten sonra gelişen politik olayların ve tecrübe ettiği toplumsal oluşumların etkisiyle böyle bir eser kaleme getirir. Aydınlanma Çağı, Fransız Devrimi ve ardından gelen tarihi ve toplumsal sonuçlar serf ve soylu arasındaki sınırı bir anda ortadan kaldıramadı. Avrupa uluslarının yüzyıllardır yaşadığı ve alıştığı toplumsal düzeni yıkmak ve yeni baştan imar etmek kolay olmadı. Fazekas, *Lúdas Matyi* gibi demokratik bir eser ortaya koyarak bir yerde idealize ettiği toplum modelini gösterir. Ignác Halász’a ve Lajos Katona’ya göre, “*Fazekas’ın konuyu Macar halkının masal dünyasından aldığı kesindir ve kaz çobanı Matyi’nin deyimlerinin Fazekas’ın eserinin tarzında sadece halkımızın ruhi yaşantısına etki etmediği, aynı zamanda ondan bir hayli önce de halk ağzında dönüp durduğu muhtemeldir*” (Tóth, 1897b, s. 203-204).

Eser, kendi içinde Macar insanının problemler karşısında ürettiği çözümü de yansıtır. Burada Fazekas – çağının düşünce tarzına uygun olarak – kötü insan-iyi insan mücadelesinden aslında çağının var olma problemini ortaya koyar: Serflik ve soyluluk karşıtlığını ortaya çıkarır. Daha sonraki yıllarda Petőfi de buna kendi bakış açısından cevap verir ama o intikam alma planları yapmaz. Fazekas, Matyi'nin karakterinde Macar köylüsünün sorunlar karşısında derin düşünme ve pratik çözümler bulma yeteneğini gözler önüne serer. Bir zamanlar boş boş gezen ve hiç kimsenin dikkatini çekmeyen sıradan bir köylü, intikam alma duygusu içinde bir anda güçlü derebeyinin en korkulu rüyası haline gelir. Önce bir dülger olur, sonra doktor kılığına girer ve en sonunda da bir halk adamı olarak kendisinin, bir yerde de serflerin öcünü derebeyinden alır (MIT, III. Kötet, 1965, s. 253).

Lúdas Matyi'yi şu iki farklı bakış açısından da değerlendirmek mümkündür. Fazekas'ın bu eseri, Avrupa'da Orta Çağda *Till Eulenspiegel* ile başlayan, geniş halk kitlelerinin isteklerinden ve hareketlerinden etkilenip bunlarla şekillenen demokratikleşme çabalarının, Macaristan topraklarında ilk yansımaları Gáspár Heltai (1520-1574) ve Apaczai János Csere'de (1625-1659) görülen, ilerleyen yıllarda György Bessenyei (1747-1811), János Bacsányi (1763-1845), András Fáy (1786-1864), Fazekas, József Eötvös (1813-1871), Arany ve Petőfi ile devam eden sürecin en önemli dönüm noktalarından birisidir. Bütün bu hareketler Macaristan'da da gerçekleştirilmek istenen ve idealize edilen aydınlanmacı, rasyonel oluşumları ve demokratik fikirleri içerir, en azından bunların altyapısını oluşturur (Tóth, 1897c, s. 314).

Öte yandan *Lúdas Matyi*'yi birçok yabancı masalla ve Avrupa'da kaleme getirilmiş edebi eserlerle (*Till Eulenspiegel*, *Claude Tillier Mon oncle Benjamin...* vb.) karşılaştırmak ve farklı ülkelerin halk edebiyatlarında da aşağı yukarı aynı öğelerin bulunduğunu söylemek mümkündür. Mesela Lajos Katona, 18. yüzyıl Fransız masallarında *Lúdas Matyi*'nin hikâyesini keşfetmiştir. Buradan bu eserin aslında bütün Avrupa masal hazinesinin bir parçası olduğu, kaynağını hem Macaristan sınırları dışında bulunan yabancı masallarda ve hem de Macar halk masallarında aramak gerektiği kendiliğinden ortaya çıkar (Tóth, 1897a, s. 17).

Macar masallarını en iyi tanıyan ve ilk derlemesini yapan János Erdélyi, *Lúdas Matyi*'yi (Pályak és Pálmák, s. 227) tanıır, fakat onun halk masalı karakteri hakkında herhangi bir şey söylemez. Lajos Katona ve Ignác Halász, Fransız, İtalyan, Sicilya ve Norveç halk

masallarındaki Matyi karakterlerini bilirler, ancak Macar halk masalını anmazlar. *Lúdas Matyi*'nin yabancı dengini ilk defa Béla Lázár, *Claude Tillier Mon oncle Benjamin* başlıklı eserde fark eder. Daha sonra Béla Kelemen, *Till Eulenspiegel*'e atıfta bulunarak birtakım değerlendirmeler yapar. Pesti Napló'nun 5 Nisan 1894'teki sayısında Ignác Halász, *Lúdas Matyi* masalını takiben Norveç halk masallarını incelemiş ve Pesti Napló'nun 14 Nisan'daki sayısında Lajos Katona, 13. yüzyıldaki *Roman de Trubert* adlı Fransız masalına, İtalyan, Sicilya ve Lotharingia halk masallarına atıfta bulunarak *Lúdas Matyi*'nin bunlarla benzer yönlerini ortaya koymuştur. Bütün bunların ötesinde *Lúdas Matyi*'ye o zamana kadar ki bütün bakış açılarından daha geniş bir bakış açısıyla bakmak, Macar halkının düşünce dünyasında ve Macar edebiyatında esaslı bir yer edindiğini kabul etmek gerekir (Tóth, 1897b, s. 196-197).

Matyi'nin Döbrögi beye karşı olan savaşı, serf-soylu mücadelesinin insani ve ironik yanını temsil eder. Köylü delikanlının haklılığı gururlu bir şekilde, olaylar karşısında zekâsını kullanamayan derebeyinin karşısında durur. Fazekas, Matyi'yi bir halk kahramanına dönüştürür. Önce basit bir köylüken, olayların akışı esnasında kafasını kullanmayı başaran, yeteneklerini geliştiren ve kendisinden beklenmeyen bir akıllılıkla intikamını alan cesur bir kahraman haline gelir. Bu yolla Matyi karakteri, bir yerde de serfler ön plana çıkarılır, vurgulu şekilde anılır, becerikli ve açığöz olduklarının altı çizilir (Tóth, 1897b, s. 191). Fazekas kaba kuvvetin ve zorbalığın yerine, akli ve sorgulayıcı akıl yürütme sürecini adapte ederek Aydınlanma Çağının ve bu yeni çağın düşünce sisteminin müjdesini verir. Bu eser Macar edebiyatına şekil itibariyle yenilik getirmekten ziyade, yazarının derebeyi karşısında serfi tutması, serfin kaba kuvvet uygulayan derebeyine karşı güçle değil, akıl yoluyla intikamını alması gibi yenilikçi fikirleri ortaya koyması; Macar ve genel itibariyle Avrupa toplumları içinde serflerin de artık yavaş yavaş güç kazanmaya başladığını göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır.

László Négyesy ve János Horváth'a göre, *Lúdas Matyi* aydınlanma düşüncesinin ve Hümanizmin bir ürünüdür. Matyi halkın içinden çıkmış ve kendi yöntemlerine göre haklılığını ispat etmiştir. Bu karakter edebiyatın dar kalıpları arasında sıkışıp kalmaz, tüm Macar toplumuna mal olur. Fazekas, söyleyeceklerini toplumsal karakterlerin mücadelesi şeklinde örnekler. Esasında politik bir amacı yoktur, serfin kendi amacına atıfta bulunarak, acımasız bir mücadelede onun nasıl galip geldiğini anlatır. Matyi, eser boyunca hiçbir zaman bir eşkiya olmaz, karşısındaki insan ona haksızlık yapmış olsa bile en zor şartlarda dahi onu düşünür,

attığı dayaklardan sonra derebeyinin parasını alırken de sadece kazlarının ederini alır. Döbrögi acımasız, boş, kibirli, saf, tembel, kendi gücüne güvenen, serflere haksızlık eden ve aklını kullanamayan bir karakter olarak karşımıza çıkar. Etrafında sadece hizmetçiler ve dalkavuklar vardır, kendi dışındaki dünyayı gözlemez, oradaki insanların dertleriyle ilgilenmez, sadece elindekilere güvenir; buna karşın Matyi sadece cesur ve açığöz değil, aynı zamanda becerikli, çabuk kavrayan, takipçi, kendine güvenen, gelişmeleri takip eden, kendini geliştiren ve olaylar karşısında sorgulama yapan bir kişiliktir. İki zıt karakterin eser boyunca birbirleriyle mücadelesi, aslında serf-soylu mücadelesinin edebiyata yansıması, eski değerler ve yeni değerlerin bir çarpışmasıdır (Tóth, 1897b, s. 191; Szilágyi, 2002; MIT, III. Kötet, 1965, s. 253). Serf kavramı bu çağda Csokonai'nin ve Fazekas'ın eserlerinde olayların çevresinde gerçekleştiği merkezi bir öge olarak yer alır. Matyi, derebeyinden üstün olan bir köylüdür; gaddar, serfe acımayan Döbrögi'den acımasız bir şekilde üç defa intikamını alır. Fazekas toplumsal anlamda geriye atılmış düşünceleri bir kenara bırakmadan demokratik bir temaya geçiş yapar. Ancak bu noktada şuna dikkat etmek gerekir: Bu konu, bu çağda artık ifade edilebilir bir hale dönüşmüştü, artık yönetici sınıfa karşı krala ihanet veya vatan hainliği gibi bir düşünce yoktu (Szerb, 1934, s. 253). Macar toplumu içindeki geniş halk kitlelerinin demokrasi ve değişim isteği yüzyıl dönümünde Csokonai'nin eserlerinde (1797: *Lilla-versek* [Lilla şiirleri]) ve Mihály Fazekas'ın *Lúdas Matyi*'sinde kendisini iyiden iyiye hissettiriyordu (Kristó, Barta, Gergely, 2002, s. 410). Aslında eserin demokratik yönelimini bir kenara bırakacak olsak bile, *Lúdas Matyi*'nin sadece mizahi yönüyle dahi halk arasında neden bu kadar rağbet gördüğünü, okunup sevildiğini rahatlıkla anlayabiliriz. Serf, Fazekas'tan önce bu kadar becerikli ve akıllı şekilde anlatılamamış, halkçı yönü bu kadar kuvvetli mizahi bir eser oluşturulamamıştı (Tóth, 1897b, s. 188).

Mihály Fazekas, serfin adalet isteğini ve bunu elde etmek için gösterdiği çabayı feodal oluşumun ve bu oluşumun getirilerinin üzerinde tasvir eder. Macar köylüsünün ona haksızlık edenlere karşı kitle halinde bir isyanı 1800'lü yıllarda hayal dahi edilemezdi. Bu olay ancak edebi bir temelde, bir eserin içinde, bir halk kahramanı yaratılarak ifade edilebilirdi ve seslerini duyurmak isteyen halk kesimleri ancak bu şekilde biraz olsun rahata ve huzura kavuşabilir, böyle bir durumu kendi hayal dünyaları içinde canlandırarak mutlu olabilirdi. Fazekas, kahramanını tıpkı Petőfi'nin *János Vitéz*'i gibi kendine özgü bir dünyanın içinde zafere taşır (MIT, III. Kötet, 1965, s. 253-254). Burada Aydınlaşma Çağının rasyonalizm

anlayışının yanında, masal dünyasının fantastik oluşumlarının da bulunması ve bunların halk masallarının oluşumlarını takip etmesi özellikle önemlidir. Avrupa edebiyatında birçok örneğini bulabileceğimiz haksızlıklara karşı savaşıyor, haklılığını ispat etmek için kendine özgü fikirler ve yöntemler geliştiren, haksızlığa uğrayanları koruyan ve adalet arayan efsanevi kahramanlar – Robin Hood, Wilhelm Tell... vb. – gibi Matyi de haksızlıklara karşı kendi yöntemleriyle mücadele eder.

Döbrögi, Matyi'den ilk dayağı yedikten sonra korkusundan, yanına gelen kendi arkadaşına vurur, daha sonra Matyi'nin korkusu gitgide bir kâbus gibi üzerine çöker:

(...) Cevap yerine Döbrögi'den

Kanı pıhtılaştırıran bir yumruk yedi; birçok hıçkırık arasında bir süre sonra

Kaz Çobanı Matyi yaptı diye inleyebilmişti. –

(...)

Bütün bunlardan artık soylu kesimin de serflerden bir çekincesi olduğunu görebiliriz. Fazekas, eserin her bölümünde rahatlıkla Matyi'ye yardım eden, ona bilgi veren karakterler kullanabileceği halde, bunu yapmamış ve tüm zorlukları kendi yöntemleriyle çözen akıllı bir serf tipi yaratarak, dikkat çekmeyen insanların bile gerektiğinde çok şeyler yapabileceğinin altını çizmiştir (MIT, III. Kötet, 1965, s. 254).

Karakter çiziminde ve olay kurgusunda ruhu harekete geçirici ve yönlendirici birtakım öğelere yer verilir. Döbrögi'nin inşaatı devam eden sarayının önünde yaptığı konuşma bizi düşünmeye sevk eder; Matyi'nin becerikli bir dülger kılığında verdiği cevaplar onu etkiler. Fazekas bu yolla Döbrögi'nin bir şeyden anlamadığını, olayları sorgulamadan hemen etki altında kaldığını ve akıllı diye geçinen insanların aslında içi boş ve saf olduklarını göstermek ister:

(...) Haşmetli Beyim! Yolum sadece buradan geçiyordu,

Böyle bir şeyi incelemeden de duramam,

Çünkü ustayım; her kim yapmışsa görürüm,

Sarayda kralın doğrama işindeyim,

Yalnızca çatıyı görebilmiş olmama rağmen, bu işe yaramaz

Tomruklarla Beyin çatıyı kapatmak istemediğini umut ediyorum.

Bey der ki: Bunları kesinlikle ormanda ben kestim
Yalnızca üzerine koymak için. Güzel güzel der Matyi, daha küçük
Evlere, fakat Saraya uygun değil; süslü Çatıyı insanlar görebilsin diye
Roma tarzına çevirmek gerekir.
Ben Haşmetli Beyim! Bir iki Prensın işinde de
Çalıştım ve gördüm: Fakat kesinlikle söylüyorum, bunlar
Düzgün bir iş hazırlamak için uygun değil; - (...)

Matyi aynı şekilde bir doktor kılığında Döbrögi'nin yanına geldiği zaman da aynı
yönteme başvurur ve Döbrögi'nin yanındakileri uzaklaştırarak ondan ikinci kez intikamını alır:

(...)
Çabuk banyo suyu, diye söylüyor ve otlar! Bunların
Farklı adlarını sıralıyor; bunlar ormanın içlerinde bulunan
Yabani otlardı; kuşkonmaz, güzelavrat otu, düğünçiçeği;
Kazayağı, çakırdikeni, dikenli ot, yaban gülü, süpürge otu, sütleğen, kedi tırnağı;
Ve melek otu, harup tohumu ve reçine (o zamanlar otların isimleri yalnızca
Hayvan, şeytan veya aziz'den ibaret olduğundan; henüz Botanik Kitabı
Yoktu). Haydi! Vali, hizmetçi, mübaşir,
Hajdú¹⁰, aşçı yamağı, aşçı, bahçıvan, nedime, mutfak hizmetçileri,
Irgat, nöbetçi, arabacı, posta arabası sürücüsü, ulak, ebe, oduncu,
Kısacası her biri önde veya arkadaydı
Saraydan çayıra, koruya, otlağa fırlasın;
Kazanda su oluncaya ve altında ateş yanıncaya kadar müsaade et. (...)

Döbrögi'nin karakterinin derinliklerinde yatan öğeler de seçkin bir tasvir olarak
karşımıza çıkar ve bir iticilik uyandırır. Fazekas onun sadece kötülüğünü ve acımasızlığını
değil, aynı zamanda zayıf yönlerini de yansıtır. Eser boyunca Döbrögi despotik, sert, acımasız
bir karakter oluşturmakla kalmaz, bununla beraber kendisinden daha büyük bir gücün
önünde yola gelme (Matyi'nin onu dövmesi sırasında), kibirli ve kaba, ancak sadece ihtiyacı
olduğu zaman değeri de takdir eden (veya ediyor gibi görünen), zor şartlar altında
alçakgönüllü olabilen ve güzel konuşarak karşısındakini etki altına almaya çalışan (doktor

¹⁰ Hajdú: 17. yüzyıldaki özgürlük savaşında István Bocskai'nin (1557-1606) ordusunda yer alan piyade askeri (Országh, 1985).

kılığına girmiş Matyi'nin önünde), estetik duygudan yoksun ve züppe de olan (sarayın inşaatıyla ilgilenen ve İtalyan bir dülger kılığına girmiş olan Matyi ile olan diyalogunda) ikilemli bir karakterdir. Bütün bunlar romantik hayali kahramanların ikilemli durumlarını tek yanlılıkla ortaya koyarak aslında onların güvensizliğine atıfta bulunur (MIT, III. Kötet, 1965, s. 254).

Lúdas Matyi, başından sonuna kadar önünde durulamayan bir hızla akar ve amacına ulaşır. Matyi karakterinin ortaya çıkma aşamaları, bununla paralel olarak görevlerinin ve sorumluluklarının gitgide büyümesi ve intikam alma duygusunun derinleşmesi eseri daha çekici ve heyecanlı hale getirir. Bununla beraber eserde Matyi'nin etkisinin artmasına paralel, Döbrögi karakteri aynı oranda geri plana çekilir. İlk başta gücüne güvenen ve her istediğini yapabileceğini düşünen Döbrögi, ilk dayaktan sonra kendisini bulanlara “çocuklarım” diye hitap eder, hatta sarayına götürmeleri için onlara adeta “yalvarır”:

(...)

Beyleri inildeyerek yalvarırken:

Ah Çocuklarım! Hızlıca götürün, çünkü ölüyorum, dedi.

Bu iyi insanlar ilgilendiler ve kucaklarında

Arabaya taşıdılar, diğerleri ağaç yosunu topladılar

Ve vücudu için sıcak yatağı yumuşattılar, bir başkası

Kaftanını altına koydu, diğeri peleriniyle temizledi. –

(...)

Döbrögi, Matyi'nin gücünün artmasıyla beraber bir histeri hali içinde yaşamaya başlar, her şeyden korkar, her yerde Matyi'yi görür olur:

(...) fakat Kaz Çobanı ismi yüreğine

Öyle bir yerleşmişti ki, yöredeki Kazları yok etmişti,

Çünkü sadece Kaz tüyü görse bile derhal bayılıyordu;

(...)

Gitgide komik duruma düşer. Döbrögi'nin karakterinin üçüncü dayaktan sonra değişmesi, Fazekas'ın idealize ettiği soylu tavrına dönüşmesi ve serfleri “dostları” olarak görmeye başlaması özellikle önemlidir. Döbrögi, Arany ve Kálmán Mikszáth'ın (1847-1910)

yüzünde ifade olmayan, acımasız, objektifliğini kaybetmiş, bir zaman sakin, bir zaman sinirli, kötü karakterli insan tiplerine bir örnek teşkil eder. Matyi insancıl düşüncelerinden en sinirli anında bile uzaklaşmaz, verdiği sözü tutar, Döbrögi'yi üç seferden fazla dövmez, amacına ulaşır ve Fazekas eserin sonunda dikkat çekici bir yorumla eseri kapatır (MIT, III. Kötet, 1965, s. 254; Szilágyi, 2002):

(...) –Tanrı

Bu şekilde davranır ve böyle davransın bütün zalim Beylere.

Bunu söyleyerek Sarayına geri döndü ve derhal

Yirmi mızraklı askeri gönderdi, bundan sonra şiddet kullananlara

Karşı kendisini merhametle korumayı arzu ediyor;

Ve kanunsuz bir şekilde davranmadığı gibi, insanlarına

Uygun şekilde davrandı; halkını da iyi bir şekilde yönetti.

Eserde fazladan söylenmiş tek bir sözün olmadığı, okuyucunun dikkatini dağıtacak oluşumlara yer verilmediği daha ilk baştan kendisini hissettirir. Matyi'yi böyle bir maceraya neyin sürüklediği, bulduğu çözüm yolları ve uygulamaları eserin içine gayet güzel bir şekilde adapte edilmiştir. Eser kendi çözümünü kendisi ortaya koyar. Eserdeki kelimeler ve cümle yapıları, halkçı öğeler ve antik ritim arasında gezinen bir karşıtlığı yansıtır: “... Fazekas'ın altılı ölçüsü eserin bütün içyapısına sindiğinden dolayı garip bir yapıyı, komik bir oluşumu andırır – diye yazar János Horváth. – Onun için fazla söze gerek yoktur: Matyi'nin karşısında bütün biçimsel edebi oluşumlar boşunadır” (MIT, III. Kötet, 1965, s. 255). Gerőcze Sándor ise *Lúdas Matyi*'yi, “Çocukları güldüren, delikanlıyı heyecanlandıran, insanı düşündüren; şakacının komikliğiyle, bilgenin bilgeliğiyle dolu” bir eser olarak niteler (Tóth, 1897b, s. 186). Aynı zamanda onu “bütün zamanların, bütün insanlarına seslenen” bir eser olarak görür ve kendi çağında *Don Kişot*'la bir tutar (Tóth, 1897b, s. 188).

Mihály Fazekas dili, zengin bir ifade aracı olarak başarılı bir şekilde kullanır. Eserin dili Debrecen halk dilidir ve kesinlikle halkçı öğeler içerir. Aşırıya kaçmaz, sade, basit ve anlaşılır olmaya özen gösterir. Halk diline ait birçok öğe, bir iki tane de yerel şiveye ait öğe göze çarpar. Yabancı kelime yok denecek kadar azdır, Debrecen havalisine ait – *ódjon*, – *ődjön* yapısı da bir iki yerde geçer. Dilin getirdiği tüm olanaklar eserin güçlenmesine katkıda

bulunur. *Lúdas Matyi*'nin 1815 ve 1817'deki baskıları arasında gözle görülen en büyük farklardan biri de Fazekas'ın ikinci baskıda dili daha keskin, daha renkli ve daha yeni ifadelerle güçlendirmesidir. Fazekas, bir yandan neredeyse düzyazıya yaklaşan halk dilini kullanırken, bir yandan da esere dinamizm katan “*altı ölçülü dizeyi*” (Hexametre) başarıyla kullanır. Şiirde kullanılan halk diliyle kahramanlık şiirlerinin altılı formu ilk başta bir çelişki, bir yadırgama yaratıyor gibi görünse de; eserin bütününe bakıldığı zaman, bunun eserdeki mizahi etkiyi arttırdığı, şairin söylemek ve vurgulamak istediklerine tam anlamıyla hizmet ettiği görülür. Masalsı sade içeriğin karşısında yer alan altılı formun iddialı duruşu esere değişik bir hava verir, onu yaşamın kendisine yakın tuttuğu gibi, halkın eseri daha çabuk benimsemesine imkân sağlar (Tóth, 1897b, s. 194-195; MIT, III. Kötet, 1965, s. 255; www.asmakat.com).

Sonuç

Eğer Mihály Fazekas, *Lúdas Matyi*'yi yazmamış olsaydı, Macar edebiyatında 19. yüzyıldaki vatan şairliğinin temelleri sağlam bir şekilde atılamayacak ve ardından gelen Petőfi'nin rağbeti belki de bu kadar olmayacaktı (www.mek.niif.hu). Eserin yazımından bu yana aşağı yukarı 193 yıl geçmesine rağmen *Lúdas Matyi* değerini kaybetmemiş, aksine daha da değer kazanmıştır. O, Macar edebiyatının kesinlikle en başarılı eserlerinden birisidir. Zaman geçtikçe sadece halk arasında rağbeti artmamış, aynı zamanda edebi ölçüt olarak da referans alınan bir eser durumuna gelmiştir. Mihály Fazekas'ı Debrecen'in romantik, gerçekçi ve aydınlanmacı fikir ortamının ortaya çıkarması, Aydınlanma Çağında yazdığı eserlerle Csokonai'nin yanı sıra Macar edebiyatının en önemli edebi karakterlerinden biri olması ve bu çağın bütün getirilerinden hakkıyla yararlanması bu eseri daha dinamik, daha canlı, daha gerçekçi ve daha kalıcı bir hale getirir (Tóth, 1897a, s. 17; MIT, III. Kötet, 1965, s. 255).

Mihály Fazekas'ın *Lúdas Matyi*'si o zamanki Macar mizah edebiyatının zaafalarını kapatır, onu güçlü kılar ve halkçı öğelerle beraber yeni bir yol açar. Onu takip eden József Gaal (1811-1866) ve József Sztarmáy Szigligeti'nin – Ede Szigligeti de denir – (1814-1878) güçlü edebi yetenekleriyle birlikte mizahi eserler Macar edebiyatı içerisindeki etkilerini arttırmaları (Tóth, 1897c, s. 313). Uzun yıllar boyunca kimsenin ilgilenmediği ve sürüncemede kalan serflerin durumu hakkında ilk defa Fazekas'ın eseri bir şeyler söylemeye cesaret eder ve etkisini, kaybeden bir üzüntüyle, acı bir sesle ortaya koymadığı gibi, mizahi oluşumların

altında yatan farklı bir ciddiyetle de birtakım sözler söyler. Avrupa'da meydana gelen oluşumlar, yenilikçi düşünceler ve demokratik eğilimlere rağmen, Fazekas'ın çağında böyle hassas bir konu seçmek ve bu konuyu işlemek yine de oldukça cesaret isteyen bir iştir. Fazekas'ın eserinin tarihi değeri işte buradadır. *Lúdas Matyi*'nin gerek konusu, gerek karakterleri ve gerekse de mesajı artık bir şeylerin değişmesi gerektiğinin, güçlü bir değişim isteğinin ve yenilikçi fikirlerin müjdesini verir (Tóth, 1897c, s. 318). *Lúdas Matyi*, 18. yüzyılda serfler adına yazılmış ilk Macarca eserdir. Mihály Fazekas ulusunun kaderini her şeyin üstünde görür, yüzeysel olarak bakıldığında mizahi öğeler içeren, ancak derinlemesine incelendiği zaman insanı toplumsal gerçeklerle yüz yüze getiren ve düşünmesini sağlayan, Macar edebiyatının önemli eserlerinden birinin altına imzasını atar (Tóth, 1897c, s. 325). Fazekas ve *Lúdas Matyi*'si, Avrupa'da gelişen, insan aklını temel alan ve insanın her açıdan özgür düşünmesini idealize eden aydınlanmacı ve rasyonel düşüncelerin Macar edebiyatındaki somut bir izdüşümüdür. Macar edebiyatını, özellikle aydınlanmacı fikirlerin ve rasyonel düşüncelerin Macar toplumuna ve Macar edebiyatına ne şekilde yansıdığını tam anlamıyla anlamak istiyorsak, Mihály Fazekas mutlaka incelenmesi ve üzerinde hassasiyetle durulması gereken Macar edebiyatçılarından başında gelir.

Kaynakça

- Gökberk, M. (1990). *Felsefe Tarihi* (6. Basım). İstanbul: Remzi.
- Julow, V. (1983). Fazekas Mihály (Fried István). *Irodalomtörténeti Közlemények, LXXXVII. évfolyam, 5*, 555-559. (<http://epa.oszk.hu/00000/00001/00332/pdf/00332.pdf>)
- Kristó, G., Barta, J., Gergely, J. (2002). *Magyarország Története Előidőktől 2000-ig*, (Basım yeri belirtilmemiş): Pannonica.
- Lee, S. J., (Kasım 2004). *Avrupa Tarihinden Kesitler 1494-1789*. (İkinci Baskı). Ertürk Demirel (Çev.). Ankara: Dost.
- Ország. (1985). *Magyar-Angol Szótár* (Hetedik, Változatlan Kiadás). Budapest: Akadémiai.
- Sótér, I. (Ed.) (1965). *MIT (Magyar Irodalom Története)*. III. Kötet. Budapest: Akadémiai.
- Szerb, A. (1934). *Magyar Irodalom Történet*. (Tizenkettedik Kiadás). (Basım yeri belirtilmemiş): Magvető.

Szilágyi, M. (2002). Kegyelem és erőszak, Fazekas Mihály Lúdas Matyjija. *Alföld*, (53. évf.) 7, 41-57. (<http://epa.oszk.hu/00000/00002/00075/szilagyi.html>)

Tóth, R. (1897a). Fazekas Mihály (I. közl.). *Irodalomtörténeti Közlemények*, (7. évf.) 1, 16-40. (<http://epa.oszk.hu/00000/00001/00038/pdf/00038.pdf>)

Tóth, R. (1897b). Fazekas Mihály (II. közl.). *Irodalomtörténeti Közlemények*, (7. évf.) 2, 176-209. (<http://epa.oszk.hu/00000/00001/00039/pdf/00039.pdf>)

Tóth, R. (1897c). Fazekas Mihály (III. és befejező közl.), *Irodalomtörténeti Közlemények*, (7. évf.) 3, 312-329. (<http://epa.oszk.hu/00000/00001/00040/pdf/00040.pdf>)

<http://mek.niif.hu/01100/01149/html/fazekas.htm>

<http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/f/f05221.htm>

http://www.konyv-e.hu/pdf/Ludas_Matyi.pdf

<http://www.asmakat.com/fazekashayat.htm>

YAZAR HAKKINDA

Gökhan Dilbaş, 1998 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Hungaroloji Anabilim Dalında Kanuni Sultan Süleyman Döneminde Osmanlı-Macar İlişkileri başlıklı teziyle lisans eğitimini tamamladı. 2004 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Batı Dilleri ve Edebiyatları (Hungaroloji) Anabilim Dalından Janos Arany'ın Hayatı ve Eserlerinin İncelenmesi (Szondi Ket Aprodja, Buda Halala ve Toldi Esteje) başlıklı tezi ile yüksek lisans derecesi aldı. 2010 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Batı Dilleri ve Edebiyatları (Hungaroloji) Anabilim Dalından Istvan Gyongyosi'nin Hayatı ve Marssal Tarsalkodo Muranyi Venus Adli Eserinin Dil ve Edebiyat Tarihi Açısından Değerlendirilmesi başlıklı tezle doktora derecesi aldı. Macarların tarih boyunca Türk kavimleriyle olan ilişkileri, Osmanlı-Macar ilişkileri, eski Macar tarihi, Barok ve Aydınlanma Çağından günümüze kadar Macar edebiyatı temel ilgi alanlarıdır. Erişim: gokhandilbas@mynet.com

SUMMARY

The 18th century, known as the Age of Enlightenment, is one of the important processes of the human history, which witnessed important events in sciences, arts and social life; in which human being has begun to re-interpret itself and to question its existence in a society, and most importantly, embraced some radical changes in its frame of mind, in the midst of exciting initiatives as well as developments which had far-reaching strong influences finding their way up to the 19th and 20th centuries.

Developments and initiatives taking place in that age have made themselves felt in every sphere of arts, especially in literature, in a quite influential way. And the Hungarian litterateurs keeping a close tract of all such developments in Europe, and engulfed by such developments, tended to reflect social changes, newly emerging ideas and developments in intellectual system in their writings, endeavoring to create a societal and human model idealized in their own age.

Mihály Fazekas (1766-1828) is, beyond doubt, most important representative of the 18th century Hungarian litterateurs who endeavored to enlighten the Hungarian people offering them new ideas and encouraging them to think reasonably and to get rational results breaking away from the old traditions and who reflected this endeavour in his writings in a realistic way in every way.

For a person who did not read, understand and rightfully interpreted and discussed Mihály Fazekas, it is impossible to entirely understand and discuss the evolutional development of the Hungarian literature and Hungarian society and the extent of reflections of changes and frame of mind developments in the Hungarian society in literature, as well as formative impact of the Hungarian literature on the Hungarian society and frame of mind.

Under the light of all what is said above, Mihály Fazekas, being one of the greatest representatives of the 18th century Hungarian literature, who reflected desires of the Hungarian society and who served as a forerunner for the new age's frame of mind through the principles articulated in his writings, is arguably the most important Hungarian litterateur who must be studied, discussed, interpreted and rightfully analyzed.